

Aki ifjan kiáll a kortárs líra keresztútjába

Kemény Lili Madaram című verseskötetéről

Nehéz dolga van annak, aki érdemben és elfogulatlanul akar nyilatkozni Kemény Lili első, *Madaram* című verseskötetéről. A fiatal, mindössze tizennyolc éves (!) költőnő egy éve elnyerte a Petri György-díjat, melynek folyományaként első kötetét azonnal a Magvető Kiadó adta ki. A helyzetet bonyolultabbá teszi, hogy a szerző nem titkoltan az élő klasszikus költő, Kemény István lánya, ez a helyzet sokak részéről bírálatra adhat okot. Miért érdemes előljáróban mindezt egy kritika bevezetőjeként megjegyezni? Talán azért, hogy egy recenziót se érhessen semmiféle vád, mely szerint akár pozitív, akár negatív irányban elfogult lenne a recenzált, bírált szerző és annak művei irányában. Tizennyolc évesen, egy már-már élő irodalmi legenda gyermekeként kiállni a kortárs irodalmi nyilvánosság keresztútjába mindenképpen bátor, ugyanakkor a szerző vállára nagy felelősséget helyező gesztus.

Kezdjük talán az elején. Egy szerzőt semmiképpen sem az életrajzi tények, sokkal inkább az általa produkált szövegek minősítenek. A *Madaram* a Kemény Lilit övező mindenfajta ellentmondás ellenére figyelmet érdemlő kötet, s az elfogulatlan olvasás révén talán sokkal közelebb juthatunk a tartalmához, mintha bármiféle pozitív vagy negatív előítéletekkel csapnánk fel a könyvet.

A négy ciklusra tagolódó kötet első, *Antarktisiz elitje bálozik* című ciklusa kissé esztétizáló, a tél toposzára épülő versekkel indul. A költői beszélő meditatív hangnemben szólal meg, inkább leír, semmint határozott ítéleteket alkot. E ciklus csúcspontja egy, *A gyarmat* című, mondhatni al-ciklus, mely egy képzeletbeli gyarmatosító expedíció feljegyzéseit rögzíti, egy meghatározatlan tájról:

„A Gyarmat titka, hogy messze van.
Nem hallatszik idáig a szuszogása.
De ahogy mellkasa emelkedik és süllyed,
nyugtalanul fickándozik a párna
a fejem alatt.”

E strófával zárul a ciklus, melyből voltaképpen kiderül, hogy a meghódított / meghódítani vágyott vidék voltaképpen csupán álombéli táj, s a beszélő olykor már maga sem tudja, vajon még a valóságban jár, vagy már átlépett az álmok világába.

A kötet második, *Díszalma a havon* címet viselő ciklusa az elsőhöz képest továbblépésnek tűnhet, a meditatív megállapításoktól, leírásoktól a költői beszélő eljut oda, hogy megkísérel megkonstruálni valamiféle határozott ént, felépíteni egy stabil, körülhatárolható karaktert. Az önkeresés az autók motorháztetején megmarad hóba vésett nevektől (*Titkosírás*) a meghatározatlan megszólított nevének klónjain (*Rokokó*), majd egy eltűnő, ám mély nyomot hagyó *valakin* át (*Üstökös jelenik meg a Raoul Wallenberg utca sarkán*) egészen egy, egyszerre az ént és a másikat, az emberi kapcsolatok minden visszasságát megtestesítő képzelt macskáig terjed:

„(A macska testesíti meg minden aljasságot,
ami csak ott szunyókálhat egy fotelban.)

– Sicc! – mondod a sötétbe,
Hátha pont van ott egy macska,
aki erre elmegy.”

A kötet harmadik, *Kedves nemzedékem* című ciklusa immár kevésbé az én individuális szinten való keresésével, mint inkább a mai fiatal generáció problémáival, életérzésével élményvilágával foglalkozik. Megjelenik itt a szerelem élménye és annak ellentmondásai, valamint az általános érvényűvé emelkedő önmegszólítás is, többek között *A Hold kutyái a Földet ugatják* című versben, mely többek között transzcendens iránti vágy és a magasztos eszmék mindennapi életünkben való szép lassú kiveszéséről is számot adni látszik:

„Ma az emberek egyszerűen megöregednek.
Ma egy holdon nincs helye több embernek.
Ma önmagam eltévedni a belvárosba viszem,
tizenhat évesen ennyire könnyű, de csak neked, édes
szívem.”

Ki tudja persze, kinek mennyire könnyű bármilyen élethelyzet a mai világban? A fenti sorok olvashatók inkább az irónia alakzata felől, semmint ténylegesen komolyan vehető szentenciaként. A *Kedves nemzedékem* ciklus azonban mintha még ennél is tovább menne, többek között reflektál az európai civilizáció örökségére és esetleges végére is, példának okáért a *Déd-Európa* című, a kötet egészéből igencsak kiemelkedő szövegben:

„Most elmorog fölöttünk egy repülő,
Nyugatra tart, mint minden repülő,
régí jóslatok szövegét húzza maga után,
Európa öregjei ülnek rajta, tarokkoznak,
szöknek mindnyájan, mérge van náluk,
mert öngyilkosok akarnak lenni,
de aztán mégsem lesznek azok.
Kedves nemzedékem, rosszul fogalmazok.
Csak annyit kéne mondanom: higgyétek el,
előlünk szöknek, és kit érdekel,
van-e rá okuk, mi, és ki szerint;
mégiscsak ők a dédszüleink.”

Súlyos költői megállapítás, mely szerint a mai fiatalság, a felnövekvő értelmiség immár nem igazán tud mit kezdeni az elődök által hátrahagyott szellemi örökséggel. A megszólított nemzedék mintha csak sodródna, és hiába próbálna meg az elődök helyében lépni, ez mintha valahogy lehetetlen, de legalábbis nagyon nehezen teljesíthető feladat lenne. A *Déd-Európa* című verset közvetlenül követi a *Bűnbeesés* című szöveg, mely többek között azzal a kérdéssel is számot vet, vajon a jelenlegi fiatal generáció mennyire tekinthető bűnösnek az elődök bűneiért, vagy bűne csupán az, hogy nem tud elődei bűneivel számot vetni és túllépni rajtuk, és a fennálló örökségből megteremteni valami újat? Egyáltalán, bűnösök-e az elődök, vagy csupán a legfiatalabb generáció esett bűnbe azáltal, hogy képtelen folytatni, amit megörökölt és amit folytatnia kellene?

„ (...) családom a szélére sodródott,
így került közel ahhoz az ablakhoz,
amin nem lehet kinézni, mert arra való,
hogy Isten benézzon,
és a család meg se próbált kinézni rajta,
én estem bűnbe egyedül.”

E generációs kérdések lírai taglalása után következik a kötet záró, *A varjúköllyök* című ciklusa, amelyben egy varjúfióka sokjelentésű kulcsmetaforává, többek között a szerző alteregójává, a szorongás, a felelősség, a felnőtt életbe való belépés, az emberi kapcsolatok disszonanciáinak megtestesítőjévé emelkedik. E ciklus verseiből mintha valami ősi szorongás, ön-vesztéshez hasonlatos alapélmény lenne kiolvasható. A lírai beszélő mintha hosszú keresgélés után megkísérelne mindenből kilépni, és eljutni legalább egyfajta rezignált nyugalomig. Főleg őszi és téli metaforák, tájleírások építik fel ezt a ciklust is, tisztán érzékelhető az elmúlás atmoszférája:

„Ez az ősz egy öregember utolsó emléke,
ezt az őszt gondolja végig azelőtt, hogy meghal.
Rezzentlensége csak látszólagos béke,
hasán sínpár fut a lekésett vonattal.”

– olvashatjuk az *Őszi dal* című vers utolsó strófájában. Mindezzel párhuzamosan mintha egy emberi kapcsolat, talán egy szerelem halála, de legalábbis haldoklása is megfogalmazódna az utolsó ciklus rezignáció felé törekvő költeményeiből, miként arra például a *Tél a kertben* című szöveg zárlata utalhat:

„Ezt mind neked ültettem,
de a termést nem eheted meg,
hagyd csak elrohadni a fán.”

A kötet során a beszélő tehát mintha valamit végig keresett volna, és bár foszlányokat ugyan talált, érvényes és súlyos megállapításokat képes volt önmagáról és az őt körülvevő világról megtenni, végcéljához semmiképpen sem volt képes eljutni, éppen ezért a megbékélést, a rezignációt választja őszi és téli tájak rideg, fojtogató levegőjébe közepette. A kötet utolsó, *Kavicsok* című verse is a lemondást, az élő dolgok helyett pusztán az élettelenység megtalálásának lehetőségét sejteti:

„Ülnek, mint a völgyben táborozó hadsereg,
mint a világ minden tájáról hozott kavicsok,
kavicsok emléktáblák alatt,
Ülnek, mint a novemberi hószag,

és csak ülnek.
Ezekkel nincs mit kezdeni.”

A kavicsok tömör, áthatolhatatlan, hozzáférhetetlen létezők. Élettelenek és oszthatatlanok, s bár lehet, hogy magukban valami többet rejtene látszólagos önmaguknál, a kutatás és a költészet jelen pontján *ezekkel* – még – *nincs mit kezdeni*. Talán nem is olyan korban élünk, amikor valamiféle magasztos eszmét, felettes, egyetemes igazságot lenne érdemes keresni, s talán a költészetnek sem lehet itt és most a feladata, hogy minden kérdésünkre választ adjon.

Úgy gondolom, a kötet beszélője bölcsen teszi, hogy felismerve saját korlátait megáll egy bizonyos ponton, hogy onnét majd idővel, bizonyos későbbi érettség elérésével méltán tovább indulhasson. Megítélésem szerint Kemény Lili mindenképpen generációjának figyelemre méltó költője, akinek lírája mindössze tizennyolc éves kora ellenére huszonhárom-huszonöt éves nemzedéktársai szintjén szólal meg. Viszonylag kevés hibát vét, versei egyáltalán nem kamaszosak a szó rossz értelmében, nem mindössze tizennyolc éves alkotóra vallanak. Képkalkotása fegyelmezett, metaforái eredetiek, versbeszéde végig viszonylag konzekvens, helyenként a kelleténél talán kissé halkszavúbb. A kötetbe foglalt versek többsége rendelkezik valami természetes lendülettel, dinamizmussal, ami a nyilvánvalóan a szerző szemtelenül fiatal korával magyarázható apróbb pontatlanságok, szerkesztési botlások ellenére gördülékennyé, örvénylővé teszik a szövegeket. Jól ötvöződnek a lirizált regiszterek, a finom esztétizmus, illetve a köznapis beszéd irányába történő, profánabb elmozdulások. A fiatal szerző szövegein egyszerre ismerhető fel a számára mindenképpen irodalomtörténeti tájékozódási pontot jelentő Szergej Jeszenyin hatása, valamint Petri György profanizmusa és talán egyúttal az újhordas költők tárgyiassága, talán éppen Lator László mesteri tájleírásainak hatásai, csak úgy, mint az egész fiatal kortárs magyar költészetet átható, immár feloszlott és valamiféle történeti jelentőséggel is felruházott Telep-csoport működése révén elterjedté vált poétikai megoldások.

A kötetnek továbbá mindenképpen szimpatikus vonása, hogy bár konkrét politikai irányba nem mozdul el, nem is feladata, a harmadik, *Kedves nemzedékem* című ciklusban vállaltan megjelenik a közéleti költői szerepvállalás jól körülhatárolható szándéka. Kemény Lili semmiképpen sem pusztán alanyi költő, mint nemzedéktársai jelentős része, ezzel pedig nyíltan szembefordul bizonyos kortárs irodalmi trendekkel, önmagának valamiféle, ha nem is egészen mindentől is mindenkitől független, de egyéni irányt jelölve ki.

Nehéz kérdés persze, vajon elhamarkodta-e a szerző, hogy körülbelül negyven versét tartalmazó első kötetét tizennyolc évesen jelentette meg, mert erre lehetőség adódott? Úgy vélem, erre nem is találhatunk egyértelmű választ. Az idő majd szépen lassan, utólag eldönti. Annyi azonban bizonyos, hogy a *Madaram* a szerző fiatal életkorától függetlenül semmiképp sem múlja alul e generáció elsőkötetes költőinek jellemző színvonalát, és akár várt volna a szerző a kötet összeállításával még egy-két évet, akár nem, a verseskötet mindenképpen figyelemre méltó pályakezdés, mely talán megelőlegez egy majdani, immár határozottabb és nagyobb nyelvi erővel megszólalni képes második kötetet.

Budapest, Magvető Kiadó, 2011, 80 oldal, 1990 Ft